

Marko Jesenšek

Pedagoška fakulteta
Maribor

UDK 808.63-02-085.2"15/18" : 808.63-087"17/18"

JEZIKOVNI SISTEMI V SLOVENSKEM (ALPSKEM IN PANONSKEM) GOVORNEM OBMOČJU

V 18. stoletju sta na današnjem slovenskem ozemlju obstajala dva knjižna jezika (osrednjeslovenski in vzhodnoslovenski), ki sta se uporabljala med Slovenci v Avstriji (ob nemškem in latinskem jeziku tudi osrednjeslovenski) in v državi Ogrski (ob madžarskem, kajkavskem in latinskem jeziku tudi vzhodnoslovenski).

1 OSREDNJELOVENSKI KNJIŽNI JEZIK

Na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem je obstajala že večstoletna bogata pisna tradicija, ki sega v čase Brižinskih spomenikov¹ in kaže, kljub redkim ohranjenim rokopisom (Celovski, Stiški, Starogorski rokopis), v jezikovnem razvoju kontinuiteto, iz katere se je v 16. stoletju razvil osrednjeslovenski knjižni jezik in se uveljavil v prvih slovenskih (protestantskih) tiskih.² Temeljne značilnosti je jeziku določil Primož Trubar, ko se je odločil, da prevede v slovenščino Katekizem (1550). Ker se je v Predgovoru obrnil na "vse Slovence" ("mlade in preproste ljudi naše dežele"),³ se pri izbiri jezika ni mogel odločiti za domače narečje (dolenjščina), ampak je v želji, da ga razumejo tudi Korošci, Štajerci in Primorci, izdelal jezikovni sistem, ki je glasoslovno, oblikoslovno in skladenjsko preraščal narečne okvire.⁴ Pravopisno in jezikovno je Trubarjev jezik izpopolnil Sebastijan Krelj (*Postila slovenska*, Regensburg 1567),⁵ dokončno podoba pa je osrednjeslovenski knjižni

¹ Brižinske spomenike so odkrili šele leta 1807 v obsežnem latinskem zborniku, najdenem v Freisingu (v literaturi se pojavljajo tudi kot Freisingški spomeniki). Leta 1827 so bili prvič izdani v Peterburgu (P.I. Koppen in A.H. Vostokov) in v slavistiki je sprva prevladala napačna ocena, da so to starocerkvenoslovska besedila s konca 10. stoletja. Milko Kos (Brižinski spomeniki, Ljubljana 1937) je najprej dokazal, da I. in III. spomenik nista originala, ampak prepisa starejših besedil iz prve polovice 9. stoletja, prepisovalec pa naj bi bil bavarski biskup Abraham, ki je uporabljal Brižinske spomenike pri razširjanju krščanstva med Slovenci. V isti knjigi je Fran Ramovš (1937) dokazoval, da so spomeniki pisani v slovenščini 10. stoletja in da v slovenskem jeziku takrat še ni bilo narečnih posebnosti. Leta 1968 sta Jože Pogačnik in Rudolf Kolaric analizirala Brižinske spomenike in dokončno dokazala, da gre za slovensko besedilo. Freisinger Denkmäler - Brižinski spomeniki - Monumenta Frisingensia. München, 1968. Najnovejša analiza so zbrane v zborniku Obdobja 10, 1989; SAZU pa pripravlja novo izdajo Brižinskih spomenikov.)

V sodobni slovsni literaturi pa se še vedno (po Vondraku) pojavljajo resne študije, ki poskušajo dokazati, da gre v Brižinskih spomenikih za starocerkvenoslovske oziroma slovaški jezik (Ján Stanislav, Staroslovensky jazyk 1, Bratislava 1978, str.91: "... tu očividne máne žrtu jazyka zapadnych Slovincov..." ali pa E. Pauliny: Dejiny spisovnej slovenčiny, Bratislava 1983, str.41: "Frizinske pamiatky sú latinkou písane slovanské texty...").

² Prve slovenske tiskane besede se sicer pojavijo že leta 1515 v nemškem vojaškem letaku (Ain neues lied von den kraynerischen bauren), med nemškimi besedilom je citiran (verjetno) odlomek iz knežke uporniške pesmi ("Le vkup, le vkup, le vkup uboga gmajna" in "Stara pravda").

³ Vsem Slouenzom Gnado Myr Mylhoft inu prauu Spolnane bolhye /kuli Jelula Chrituľa prollim. Lybi kerszeniki Je/t/em lete /tuke is luetiga pima (inu nih islage vte peirni /hlo/hene) katere v/aki /astopni zhlouk kir hozhe unebu pryti ima veiditi inu der/hati htim tudi to litanio inu ano pridgo vle te buquice pul/till prepilati vna/h ielig Bogu na zhaft inu hdborumu vlem mladim tra preprollim ludem nalhe delhele.

⁴ Med slovenskimi jezikoslovci je nekaj časa prevladovalo mnenje, da je jezik Trubarjevih prevodov narečje (glasoslovna podoba raščičanskega govora), vendar pa je Rigler dokazal, da so takšne ocene netočne. Prim. Začetki slovenskega knjižnega jezika, Ljubljana 1968.

⁵ Le-to ortografijo slovenskega pisma smo mi z vestjo inu z dobrim svitom zastopnih bratov tako postavili inu spomislili tudi na več našiga imena inu jezika ljudi, kir so okuli nas, Dolence, Istrjane, Vipavce &c, kateri skoraj povsod čisteši slovenski govore kakor mi po Kranju inu koroški deželi, dopolu nembski.

jezik dobil v prevodu *Biblije* (1584). Dalmatinova visoka jezikovna kultura je predstavljala vzor slovenskim cerkvenim in tudi posvetnim piscem 17. in 18. stoletja, saj je bila Biblija edina protestantska knjiga, ki ji je v času protireformacije ljubljanski škof Hren prizanesel in ni zgorela na grmadi.

Konec 17. in v začetku 18. stoletja se je kulturna in jezikovna zavest Slovencev v Avstriji močno okrepila. Jezik ni bil več omejen pretežno na kmečko prebivalstvo, ampak se je razširil tudi med mlado slovensko meščanstvo in prve slovenske izobražence, ki so se začeli zavedati svojih jezikovnih in narodnostnih pravic. Katoliški pisci 17. stoletja⁶ jezikovno sprva niso presegali protestantov, vendar pa so se kasneje že pojavili ljudje, ki so si prizadevali razvijati osrednjeslovenski knjižni jezik in ga uporabljati tudi v leposlovju.⁷

Središče osrednjeslovenskega knjižnega jezika je bila ves čas Ljubljana, kjer so se zbirali slovenski izobraženci. V 18. stoletju se je jezik razvijal vzporedno z reformami Marije Terezije in Jožefa II. - ustanovljeni so bili splošni seminarji, v katerih so pripravljali mlade kneze, ki naj bi Jožefu II. pomagali graditi močno državo.⁸ Reforme so vodile v močno centralizacijo države. V celotni Avstro-Ogrski se je uveljavila nemščina, ki je izpodrinila latinščino kot administrativni jezik. Takšna nasilna centralizacija je vzbudila odpor med madžarskim plemstvom, saj se je pri njih kot administrativni jezik začela uveljavljati madžarščina. Zaradi spora z ogrskim delom cesarstva si je Jožef II. prizadeval pridobiti podporo tistih narodov, ki niso imeli večjih pravic. Med drugim je izdal odlok, ki je dovoljeval uporabo pokrajinskih jezikov tudi v šolah. V tako nastali kulturnopolitični situaciji pa so bili dani vsi pogoji za popolno uveljavitev jezikovnih pravic tistih narodov v cesarstvu, ki takšnih možnosti prej niso imeli. Osrednjeslovenski knjižni jezik se je v drugi polovici 18. stoletja tako hitro razvijal,⁹ da je moralo priti do preobrazbe Dalmatinovega jezika, ki so ga v obdobju janzenizma¹⁰ in jožefinizma na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem izvedli katoliki.¹¹

⁶ Čandek, Schönleben in sodobniki so ostali v okvirih cerkvenega in nabožnega slovstva in v jezikovnem merilu celo zastajajo za vzorji, ki so jih postavili slovenski protestanti. Sele nastop Janeza Svetokriškega je prinesel v osrednjeslovenski knjižni jezik nov, bogat baročni slog, bogatejše izražanje (novo besedje) in drugačno skladnjo (zapleteno zložene povedi, časovna razmerja...). Alasia da Sommaripa, Matija Kastelec, oče Rogerij, oče Rómulo, oče Hipolit, Ahacij Steržinar in njihovi posnemovalci so v jeziku dosegli že takšno mojstrstvo, da je postala slovenščina zanimiva tudi meščanom in izobražencem.

⁷ Marko Pohlin je napisal Krajnsko gramatiko (1768) v nemškem jeziku, ki kaže na začetke prebujanja narodne zavesti med Slovenci. V slovnici se Pohlin zavzema za slovenski jezik in daje pobude za nastajanje slovenskih posvetnih pesmi. Prvo zapisano (cerkveno) slovensko pesem najdemo že v Štiškem rokopisu (Naš gospod je od smrti vstal - začetek velikonočne pesmi), nato pa se v protestantskih tiskih (prvič pri Trubarju 1550) pojavljajo številne cerkvene pesmi. Pohlin opravičeno opozarja na potrebo, da se v osrednjeslovenskem knjižnem jeziku začnejo tiskati tudi posvetne pesmi. V 3. zvezku Krajnskih pisanic od lepeh umetnosti (1781), ki jih je urejal J.D.F. Dev, se Pohlinove želje tudi uresničujejo in kmalu zatem z nastopom Vodnika doseže takšno pesništvo tudi svoj prvi višek.

⁸ Prim. Eugen Jona, *Postavy slovenskih jazykovedy v dobe Šturovej*. Bratislava 1885.

⁹ Za to imajo zasluge slovenski razsvetljenci, ki so se zbirali v Zoisovem krožku.

¹⁰ Prim. R. Čebulj, *Janzenizem na Slovenskem in frančiškani* (Donesek k kulturni zgodovini Slovencev), Ljubljana, 1922.

¹¹ V mislih imam jezikovni sistem, ki se je uveljavil v katoliškem prevodu Biblije (1784). Z.J. Japljem so pri prevajanju sodelovali se B. Kumerdej, J. Škrinjar, A. Traven, J. Rihar, M. Šraj in M. Wolf. Prim. M. Orožen, *Gramatična in leksikalna preobrazba Dalmatinovega knjižnega jezika ob Japljemem prevodu Biblije (1584-1784-1802)*. V: *Wiener slawistischer Almanach* 13, 1983, str. 153-179. Novo zavezo je želel prevesti Marko Pohlin, vendar pa mu ljubljanski škof Herberstein dela ni zaupal. Raje se je odločil za Jurija Japlja, ki je že leta 1773 sodeloval pri uresničevanju janzenisteinega programa in je leta 1779 prevedel jožefinski Veliki katekizem z vprašanji in odgovori. Pri prevajanju Biblije je Japelj najprej sodeloval s Kumerdejem (zaradi nesoglasij prekineta sodelovanje), kasneje je pritegnil Šraja in že omenjene sodelavce, vendar pa je končne jezikovne korekture opravil sam in po svoji volji. Nova zaveza je izšla 1784. leta (200 let po Dalmatinu) in 1786, nezaudoljstvo pa je, zlasti po Kumerdejem izstopu, med Japljevimi sodelavci vse bolj naraščalo in je doseglo višek po Herbersteinovi smrti. Japlju so očitali samovoljo pri prevajanju, opozarjali pa so tudi na teološke in jezikovne pomanjkljivosti prevoda (glasoslovno se preveč naslanja na jezik 16. stoletja, uporablja preveč tujk, odrekajo mu pravi občutek za jezik). Japelj je še izdal prvi del Stare zaveze (1796 - prevajalec Šraj), nato pa je moral odstopiti in prevajanje je prevzela opozicija, ki jo je vodil Škrinjar. Druga izdaja Nove zaveze na začetku 19. stoletja je že bila očiščena Japljevih germanizmov, izšla pa je tudi brez njegovega imena (Debevc, Škrinjar, Vodnik). Prim. Jurij Japelj, *Slovenski biografski leksikon* 1 (1928), str.328-385.

2 VZHODNOSLOVENSKI KNJIŽNI JEZIK

V Prekmurju knjižna tradicija ne sega v Trubarjeve in Dalmatinove čase, vendar pa tudi tam v 18. stoletju že obstaja normativno izoblikovan knjižni jezik, ki izhaja iz jezikovne tradicije nekdanje panonske slovenščine.

V 9. stoletju se je ponudila panonskim Slovencem priložnost, da zaživijo v močni, samostojni državi. Obri so bili premagani in Pribina je dobil od frankovskega kralja ozemlje s sedežem v Blatogradu. Njegov sin Kocelj je sprva služil Frankom, kasneje pa se je želel otresti nemškega vazalstva in se je povezal z Rastislavom. Pri tem sta imela odločilno vlogo Ciril in Metod, ki sta s Kocljevo, Rastislavovo in Svetopolkovo podporo ter papeževim privoljenjem ustanovila panonsko-moravsko nadškofijo (867-885) s slovanskim bogoslužjem (od Srema do Morave). Metod je postal nadškof (arcibiskup panonski), prevedena so bila temeljna dela v starocerkvenoslovanščino in dane so bile vse možnosti za obstoj in razvoj slovenske državnosti in jezika. Vendar pa je na Moravskem prišlo do bojev, Svetopolk je izdal Rastislava, ki so ga Nemci nato obsodili na smrt (870), Svetopolk pa je sklenil mir in dobil celo Panonijo (884), saj je Kocelj "izginil" iz zgodovine okoli leta 873. Metod je moral pobegniti iz Panonije, na ozemlje so začeli vdirati Madžari, ki so državo uničili, Slovani pa so bili razdeljeni med Nemce in Madžare.¹² Borba za slovansko liturgijo je bila tako izgubljena, ustna tradicija pa se je nadaljevala tudi pod Madžari, kamor je bilo priključeno ozemlje panonske Slovenije.

Leta 1094 je bilo ozemlje upravno priključeno zagrebški škofiji in to je skoraj tisoč let usodno vplivalo na jezik panonskih Slovencev, ki je bil izpostavljen močnim madžarskim in kajkavskim vplivom.¹³ Hkrati pa so le takšni negativni jezikovni vplivi omogočili, da so v vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku ostali elementi, ki jezik povezujejo s starocerkvenoslovanščino.¹⁴ Upravno je bilo ozemlje vzhodne Slovenije razdeljeno med nemško in madžarsko govoreče okolje, Mura pa je postala ostra geografska meja, ki se je zarezala v prvotno enoten jezikovno-kulturni prostor. Slovenci na desni strani reke so se začeli jezikovno približevati t.i. alpski slovenščini, saj so stiki s panonsko jezikovno bazo postajali vse težji.¹⁵ Zaradi tega sta se na slovenskem ozemlju, ki je pripadalo Kocljevi državi, od prvih tiskov izoblikovali dve pokrajinski različici: prekmurski in vzhodnoštajerski jezik. Čeprav izhajata iz panonske narečne baze, pa so med njima v nekaj stoletjih nastale razlike, ki so posledica različnih okolij, v katerih sta se jezika razvijala.¹⁶

2.1 Vzhodnoštajerski jezik

Najstarejše ohranjeno besedilo, zapisano v vzhodnoštajerskem jeziku, je Velikonedeljska prisega (1570), ki pa ima še veliko narečnih posebnosti, tako kot tudi drugi ohranjeni

¹² Ján Stanislav, navedeno delo, str.83.

¹³ O časovnem izvoru, prostoru in nastanku prekmurskega knjižnega jezika prim. študijo M. Orožen (Prekmurski knjižni jezik. V: XXV SSJLK, 1989, str. 37-60). Glasoslovna, oblikoslovna in skladenjska analiza ter besedišče kažejo, da sta prekmurski in kajkavski knjižni jezik dva različna jezikovna sistema.

¹⁴ V Dalmaciji se je ohranila močna glagoljaška skupina, ki je nadaljevala slovansko liturgijo Cirila in Metoda iz Panonije. Preko hrvaško-kajkavskih povezav v protestantizmu in kajkavskih vplivov na prekmurski jezik se je v jeziku na vzhodu Slovenije ohranila kontinuiteta, ki kaže na povezave vzhodnoslovenskega knjižnega jezika s starocerkvenoslovanščino. (Izjema slovanska liturgija se je še do danes ohranila na otoku Krku, ki je bil ves čas pomemben glagoljaški center. Prim J. Stanislav, nav. d., str.182. G. Borsá, L. Hadrovics, Protestantische Werke in Kajkavisch-kroatischer Sprache aus der Druckerei des Joannes Manlius. Studia Slavica Hung. XXVIII. Budapest 1982, str.67- 90. Prim. E. Hercigonja, Kajkavski elementi u jeziku glagoljaške književnosti 15. in 16. stoljeća. Croatia 5, 1974.)

¹⁵ Jože Ptičar opozarja, da se rahli stiki ponovno začnejo šele v 16. stoletju, ko na prekmurske protestante (M. Sever, Red zveličanstva, 1747) začne vplivati Dalmatinova Biblija.

Prve osebnosti pa naveže šele Vraz, ko potuje po Prekmurju in zbira ljudske pesmi. Na prekmurske Slovence opozori Čopa, ki začne priporočati študij prekmurskega jezika slovenskim piscem v osredju. Prim. Jože Ptičar, Slovenci na levi in desni strani Mure. V: Panonski zbornik, Murska Sobota 1966, str.117-130.

¹⁶ Na vzhodnoštajersko različico vzhodnoslovenskega jezika sta odločilno vplivala osrednjeslovenski jezik in nemška nadoblast, na prekmursko pa kajkavski jezik (preko hrvaščine tudi glagoljaši) in madžarska nadoblast.

zapis iz 17. stoletja.¹⁷ 18. stoletje je prineslo nove rokopise¹⁸ in nove narečne poskuse, ki sta jih na prehodu iz 18. v 19. stoletje nadaljevala in razvijala v smeri knjižnega jezika Leopold Volkmer in Štefan Modrinjak. Prizadevanja za vzhodnoštajerski jezik so dosegla višek 1803. leta, ko so se v Desterniku zbrali štajerski izobraženci in na pobudo Ivana Narata ustanovili Svetourbansko akademijo.¹⁹ Zaradi nesoglasij med člani delo v akademiji ni steklo²⁰ in prvi poskus, da se normira vzhodnoštajerski jezik, je tako propadel.²¹ Popolno uveljavitev pa je jezik dosegel v prizadevanjih za vzhodnoštajerske slovnice²² ter v številnih tiskanih knjigah Dajnka, Šerfa, Krempla in njihovih sodobnikov. Najvztrajnejši zagovornik in uporabnik vzhodnoštajerskega jezika je bil brez dvoma Peter Dajnko,²³ ki je vztiral v jeziku in pisavi svoje slovnice tudi potem, ko so njegovi rojaki že pristali na poenotenje knjižnega jezika in so sprejeli močne vplive osrednjeslovenskega knjižnega jezika.

Za enoten knjižni jezik si je teoretično prizadeval Murko v slovnici, praktično pa predvsem A. Krempel, ki se je pri prevajanju cerkvenih besedil zavestno odločil za prevzemanje jezikovnih zakonitosti osrednjeslovenskega knjižnega jezika. Kljub temu pa tudi v Kremplovem pisanju najdemo dokaz,²⁴ da so vzhodnoštajerski jezik na vzhodu Slovenije uporabljali vsi izobraženci. Dvignili so ga iz narečnih okvirov in ga kultivirali tako, da so lahko v njem nastajali cerkveni in posvetni tiski.²⁵

¹⁷ Tožba zoper ormoškega graščaka (1648), Cesarsko odločilo (1675), Ptujška prisega (1696). Prim. B. Rajh, Severovzhodna Slovenija pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika do konca prve polovice 19. stoletja, ČZN 55=22 (1984), str.38-49.

¹⁸ Apostolov nemško-slovenski slovar (1783), Ta veliki catechismus (1783), Parchamerjev katekizem (1758 - še kajkavski vplivi v jeziku, 1764 - "štajerska" slovenščina). Prim. J. Rigler, Jezikovnokulturna orientacija Štajercev v starejših obdobjih. V: Svet med Muro in Dravo. Maribor 1966, str.661-681. V prispevku ugotavlja, da se vplivi kajkavščine na vzhodu Štajerske čutijo le v Središču, na zahodu Slovenskih goric pa ne; močan je vpliv osrednjeslovenskega jezika, najmočnejša pa je "separatistična struja", ki omahuje med osrednjeslovenskim in vzhodnoštajerskim jezikom.

¹⁹ Članom je šlo predvsem za vprašanje jezika, saj so se v Ljubljani takrat že resno ukvarjali s slovenskim slovarjem in slovnico. Prim. B. Rajh, nav.d., str.41-43.

²⁰ Ivan Narač si je prizadeval, da bi jezikovni sistem približal krankskem, pisali pa bi v bohorici, medtem ko je predvsem S. Modrinjak zagovarjal prednosti kajkavskega pravopisa.

²¹ Prim. F. Kidrič, Dobrovsky in slovenski preporod njegove dobe. Razprave znanstvenega društva v Ljubljani. Ljubljana 1930, str.90-92.

²² John Leopold Schmigoz, Theoretisch-praktische Windische Sprachlehre. Gratz 1812. Peter Dajnko, Lehrbuch der Windischen Sprache. Gratz 1824. Anton Johann Murko: Theoretisch-praktische Slovenische Sprachlehre für Deutsche. Gratz 1832. Jožef Mursec, Kratka slovenska slovnica za perence, v Gradci 1847. Štiri slovnice vzhodnoštajerskega jezika v prvi polovici 19. stoletja dokazujejo, da so se pisci na vzhodu Slovenije zavedali razlik med svojim in osrednjeslovenskim knjižnim jezikom. (Dajnko v uvodu v svojo slovnico na Kopitarjevo pobudo išče vzhodnoštajerskemu jeziku posebno mesto in ga loči na eni strani od jezika Korošcev in Kranjcev, na drugi strani pa ga razlikuje tudi od jezika ogrskih Slovencev in Hrvatov). Prim. B. Rajh, Vzhodnoštajerske slovnice iz prve polovice 19. stoletja. ČZN 55=20 (1984) 2, str.299-309, kjer so obravnavane glasoslovne in oblikoslovne posebnosti štirih vzhodnoštajerskih slovnici.

²³ Jože Rajhman: Vloga Petra Dajnka v zgodovini slovenskega knjižnega jezika. ČZN 41=6 (1970)2.

²⁴ Krempel si je v cerkvenih prevodih prizadeval približati vzhodnoštajerski jezik osrednjeslovenskemu knjižnemu jeziku in mu je to, kljub Prešernovi pušici, uspevalo (bolj ali manj) tam, kjer je imel dobre vzore (evangelije in življenje svetnikov je lahko prebiral v osrednjeslovenskem knjižnem jeziku in ta besedila so glasoslovno, besedoslovno in skladensko močno vplivala na njegove prevode). Drugače pa je bilo, ko je pisal zgodovinsko delo (Dogodivšine Štajerske zemle. Gradec 1845). V osrednjeslovenskem knjižnem jeziku zgodovina Slovencev še ni bila napisana, način pisanja pa je zahteval drugačne besedne in skladenske rešitve, kot so se pojavljale v nabožnem slovstvu. Krempel, ki v osrednjeslovenskem knjižnem jeziku ni mogel najti vzgledov za svoje delo, se je odločil za rešitve, ki so bile v duhu vzhodnoštajerskega jezika. S tem pa je dokazal, da je bil ta jezik v prvi polovici 19. stoletja že tako razvit, da je lahko uresničil vse zahteve piscev in prevajalcev ter se uveljavil kot izdelan knjižni jezik. Prim. Marko Jesenšek, Pomenske funkcije nedoločnika, namenilnika in pasivnih konstrukcij v Kremplovih Dogodivšinah Štajerske zemle. ČZN (1988) 2, str. 200-215. V tisku je tudi moja razprava o deležjskih in deležniških zvezah v vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku (ČZN 1, 1992).

²⁵ "Maloštevilni pisci tega jezikovnega področja so bili dejansko v jezikovnem trikotu: na severovzhodu prekmurski knjižni jezik, na juhozahodu kranski knjižni jezik (na Koroškem obarvan z narečnimi značilnostmi), na vzhodu knjižni jezik kajkavcev (Varaždin, Zagreb). Štajerci se v celoti niso podredili nobenemu, in tako je sredi 18. stoletja nastal še en knjižni jezik, oprt na slovenskोगорško-preško narečno osnovo, ki je v tekstih na začetku 19. stoletja izpričal pravečati razmah in je uzakojen celo v dveh dobrih slovnica." (M. Orožen, Jezikovno knjižno izročilo prekmurskih in štajerskih pisateljev. V: ČZN 1973)

2.2 Prekmurski jezik

Najvzhodnejši del današnjega slovenskega ozemlja je bil vse od propada Kocljeve države pa do leta 1919 ločen od matičnega naroda. Zgodovinski dejavniki so bili odločilni, da se je v Prekmurju slovenski jezik razvijal drugače kot med Slovenci na desni strani Mure.²⁶ Šolstvo je bilo ves čas v madžarskem jeziku in si je, še zlasti v drugi polovici 19. stoletja, prizadevalo pomadžariti vse Slovence na Madžarskem in zatreti njihovo narodno zavest, ki so jo prebudili protestanti v 18. in katoliki na začetku 19. stoletja.

Ob močnih madžarskih pritiskih pa je bil jezik prekmurskih Slovencev že od 11. stoletja naprej izpostavljen tudi hrvaško-kajkavskim vplivom, kar se je čutilo zlasti v cerkvi. Zagrebška škofija je pošiljala med Slovence v Prekmurju duhovnike, ki so pri cerkvenih opravilih uporabljali ob grških, latinskih in madžarskih besedilih tudi kajkavske prevode. Neizobraženo ljudstvo, ki tujih jezikov ni obvladalo, je bilo primorano poslušati osnovne razlage in molitve v kajkavskem jeziku, se mu prilagajati in ga razumeti, kasneje pa tudi brati lekcionarje, zgodbe svetega pisma in druga cerkvena besedila v "domačem" jeziku zagrebske škofije. Tako se je prekmurski jezik že na samem začetku zblížal s kajkavščino, s katero je ostal tesno povezan vse do ilirizma, ko se je na Hrvaškem izoblikoval enoten knjižni jezik.

Vilko Novak navaja,²⁷ da je zaradi posebnih zgodovinskih razmer bilo onemogočeno prehajanje knjig iz matičnega okolja v ogrsko Prekmurje in da so bile pred letom 1919 knjige Mohorjeve družbe edini nekoliko bolj razširjeni tiski "knjižne slovenščine" med preprostimi ljudmi v Prekmurju. Duhovniki in redki drugi izobraženci so sicer že poznali knjige Slovenske matice in "kak slovenski časnik", drugače pa jezikovnih povezav ni bilo in lahko z gotovostjo sklepamo, da se je prekmurski jezik razvijal neodvisno od osrednjeslovenskega knjižnega jezika.

Prvi pisni dokazi o prekmurskem jeziku segajo v 16. stoletje, ko je bila napisana *Martjanska pesmarica I*. Danes velja za najstarejši ohranjeni zapis v prekmurskem jeziku, vendar pa ustno izročilo sega v še starejše obdobje.²⁸ Zaradi močnih kajkavskih vplivov je v najstarejših ohranjenih besedilih težko določiti mejo med obema jezikoma, še težje pa je govoriti o vplivih ustnega slovstva na prekmurske in kajkavske zapise in tiske. V strokovnem hrvaškem jezikoslovju je dolgo časa veljalo prepričanje, da je *Martjanska pesmarica I* napisana v kajkavščini 16. stoletja (1543 ali 1593). Tako sklepa Franjo Fancev,²⁹ ki misli, da je pesmarica kajkavskega izvora, jezik pa se kvari pri prepisovanju v prekmurščino. Poznavalec prekmurskega slovstva in jezika Vilko Novak pa je dokazal,³⁰ da teorija Fanceva ne velja. Novakova raziskava je dovolj natančna, da lahko z gotovostjo sklepamo o prekmurskem izvoru *Martjanske pesmarice I*.³¹

Iz kasnejših časov je ohranjena tudi mlajša *Martjanska pesmarica II* (1756 ali 1786) in še približno šestdeset drugih rokopisnih pesmaric,³² ki dokazujejo razširjenost prekmurskega jezika in potrebo ljudi, da ga uporabljajo tudi v pisni obliki in tako ohranjajo dokaze o kontinuiteti jezika, ki bi bil zaradi spleta nesrečnih zgodovinskih okoliščin skoraj obsojen na propad, še preden se je potrdil v knjižni obliki.

Bogata rokopisna dejavnost pa opozarja tudi na zanimive odnose med kajkavskim in prekmurskim jezikom. Zakaj so se ljudje tako trdovratno držali prekmurskega jezika v rokopisih, če so imeli pri roki tiske v knjižni kajkavščini? Gotovo so za to imeli tehtne

²⁶ V. Novak, Značaj in pomen prekmurskega slovstva. V: I. Škafar, Bibliografija prekmurskih tiskov od 1715 do 1919. Ljubljana 1978, str.7-14.

²⁷ V. Novak, nav.d., str.7.

²⁸ V. Novak, Izbor prekmurskega slovstva. Ljubljana 1976.

²⁹ Prim. njegove razprave v: Ljetopis JAZU 48/1935, str.165-168. Hrvatska revija X/1937, št.11. Savremenik XXVI/1937, št.12 in Ljetopis JAZU 51/1939, str.97-99.

³⁰ V. Novak, Prekmurske rokopisne pesmarice. Jis XIX 1973/74, str.212-217.

³¹ Prim. M. Rupel, ZSS. Ljubljana 1956, str.282, 315-16, 323.

³² Glej I. Škafar, Bibliografija prekmurskih tiskov od 1715 do 1919. Ljubljana 1978, str.99-103.

jezikovne vzroke (mogoče celo narodnozavedne), zaradi katerih niso sprejemali kajkavščine za svoj jezik, ampak so jo imeli za nepriljubljen, vendar pa potreben pripomoček pri posredovanju grških, latinskih in madžarskih cerkvenih besedil v njim najbližji jezik.³³

Šele v 18. stoletju se je v prekmurskem prostoru pojavila prva tiskana knjiga (F. Temlin, *Mali katekizem*, 1715), ki je pomenila kratko, zadnje, vendar pa pomembno obdobje v zgodovinskem razvoju prekmurskega jezika. V dolgih stoletjih se je ob ustnem izročilu (predvsem za cerkveno rabo) in delno tudi v pisni tradiciji (pesmarice, tudi za cerkveno rabo), oblikoval vzhodnoslovenski obredni jezik,³⁴ ki je svojo knjižno uveljavitev dočakal v delih prekmurskih protestantov 18. stoletja, dosegel prvi višek v Š. Kūzmičevem Novem zakonu, dobil visoko stopnjo kultiviranega knjižnega jezika v delih katolikov konec 18. in na začetku 19. stoletja in nato v sredini 19. stoletja odločilno pomagal oblikovati enoten knjižni jezik tako, da je v jezikovni sistem "prispeval" nekatere izvirne slovanske (in slovenske) oblike, ki jih je osrednjeslovenski knjižni jezik v razvoju jezika zaradi hitre narečne diferenciacije (od 13. stoletja naprej) izgubil.³⁵

Na razvoj prekmurskega jezika je na poseben način vplivala tudi cerkveno-upravna razdelitev med dve škofiji. Južne prekmurske župnije, ki so bile ves čas pretežno katoliške, so pripadale zagrebški škofiji od leta 1094. Vpliv kajkavskega knjižnega jezika je bil zato v okolici Lendave in Turnišča zelo močen. Duhovniki, poslani v ta del Prekmurja iz Zagreba, so se večinoma šolali v obeh kajkavskih središčih (Zagreb in Varaždin) in od tam so prinašali v prekmurski obredni jezik številne vplive, ki so zabrisali jasno razločevalno mejo med obema, že od samega začetka, različnima jezikovnim sistemoma.³⁶ Podobnost jima je dajal zlasti skupni slovensko-hrvaški panonski narečni prostor. Severni del Prekmurja s središčem v Murski Soboti in Porabje pa sta bila priključena győrski škofiji, ki je bila dolgo časa središče protestantskega gibanja. Duhovniki, ki so službovali v tej škofiji, so se šolali večinoma na Madžarskem ali pa tudi v Bratislavi, na znamenitem protestantskem liceju, ki ga je obiskoval tudi Štefan Kūzmič. Vpliv kajkavščine je bil v severnih prekmurskih župnijah zato manjši, saj so se njihovi molitveniki, evangeliji in drugi tiski le redko uporabljali pri opravljanju službe božje. Zato pa so prekmurski protestanti v 18. stoletju prinašali iz Bratislave, kjer so se dobro izobrazili v klasičnih jezikih in slovaščini, tudi ideje o narodnem in jezikovnem prebujanju. Sočasno z normiranjem prekmurskega knjižnega jezika je na Slovaškem potekalo prizadevanje za formiranje slovaškega knjižnega jezika. Odnos med češkim in slovaškim knjižnim jezikom je bil precej podoben razmeram na slovenskem etničnem ozemlju in razmerju med osrednjeslovenskim in vzhodnoslovenskim knjižnim jezikom. Protestanti na Slovaškem so sicer uporabljali *Kralicko biblijo* in si prizadevali za (tudi jezikovno) zblizanje s češkimi protestanti (uporabljali so t.i. biblično češčino), vendar pa sta se vzporedno s temi prizadevanji v administraciji, pravni in kulturni rabi že uveljavili kulturna zahodna in srednja slovaščina. Razlike med obema jezikovnim sistemoma so bile dovolj velike, da se je lahko že konec 18. stoletja oblikovala ob češčini tudi slovaščina kot samostojen knjižni jezik, ki je ohranil kontinuiteto jezika Cirila in Metoda, medtem ko je češčina imela tipične zahodnoslovenske značilnosti.³⁷ Podobno je tudi prekmurski knjižni jezik izhajal iz panonske narečne baze in se je od osrednjeslovenskega knjižnega jezika, ki ima alpske zakonitosti, v 18. stoletju

³³ O tem in o razmerah v Győru v biografsko-zgodovinskem romanu piše J. Smej (Po sledovih zlatega peresa, Ljubljana 1980).

³⁴ M. Orožen, Molitveni obrazci starejših obdobj v osrednjeslovenskem in vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku. Slavistična revija 1986, št.1, str.37-57.

³⁵ Tu gre zlasti za tiste možnosti, ki kažejo na kontinuiteto slovenskega (vzhodnoslovenskega knjižnega) jezika s starocerkvenoslovaščino (deležljivo izražanje istodobnosti in preddobnosti, razlikovanje med nedoločnikom in namenilnikom, trpni način izražanja ter krajsanje zapleteno zloženih povedi).

³⁶ M. Orožen, Vprašanje prekmurskega knjižnega jezika (ob osrednjeslovenskem in kajkavskem hrvaškem). SR 1985/86, št.2, str.191-197. V študiji je poudarjena misel, da so bili prekmurski protestantski pisci od srednjega veka naprej "navsezami predvsem na kajkavsko oziroma kajkavsko-čakavsko (glagoljško) knjižno tradicijo, na jezikovne različice, ki so se vzdrževale v mejnem slovensko-hrvaškem, čakavsko-kajkavskem, jezikovnem narečnem pasu od Trsta in Kopra prek Istre do Bele krajine" (nav.d., st.193).

³⁷ Prim. Eugen Pauliny, Dejiny spisovnej slovenčiny, Bratislava, 1983.

že tako razlikoval, da je bila potreba po tiskih v vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku povsem upravičena. Za razliko od slovaškega jezika, ki se je z nastopi bernolakovcev in štuurovcev osamosvojil in oblikoval kot knjižni jezik ob starejšem češkem, pa je prekmurski knjižni jezik v prvi polovici 19. stoletja takšno možnost opustil in - zaradi poenotenja jezikovne norme - pristal na združitev v enoten slovenski knjižni sistem.

Leta 1777 so se prekmurski Slovenci v Ogrski prvič združili. Resda samo cerkveno, ko se je ozemlje škofije Győr razdelilo in je bila ustanovljena nova škofija v *Sombotelu*, ki je cerkveno-upravno združila Slovence iz zagrebške in győrske škofije; na začetku je to pomenilo za protestante in katolike možnost prevajati in tiskati knjige v prekmurskem jeziku, ki se je leta 1771 dokončno potrdil v *Novem zakonu* in dosegel višek v delih M. Küzmiča. Njegova *Knjiga molitvena* (1783) je z 19 ponatisi³⁸ postala najbolj bran prekmurski priročnik, ki je ob Novem zakonu imel tudi najmočnejši jezikovni vpliv. Pri tem je potrebno upoštevati, da pomen prekmurskih verskih tiskov ni bil omejen ozko cerkveno, ampak so knjige oblikovale tudi zavest prekmurskih preprostih ljudi, vplivale na njihov besedni zaklad in predvsem budile v bralcih narodnostni občutek.³⁹ To je bilo še zlasti pomembno, ko so Slovenci, združeni v sombotelski škofiji, postali žrtev nasilne madžarizacije.

Kulturne, politične in jezikovne razmere v Prekmurju konec 18. in v začetku 19. stoletja so bile podobne tistim na Kranjskem v 16. stoletju. Protestanti, ki so se v protireformaciji umikali iz Ljubljane na sever proti Nemčiji, so se ustavili v Prekmurju in mnogi so tam tudi ostali. Najprej so se močno razširili kalvinisti, po augsburški veroizpovedi (*cuius regio, eius religio*) pa so postajali vse številnejši tudi protestanti. Čeprav je reformacija ozaveščala kmete in neuke množice, pa so le-ti morali sprejeti vero svojih gospodarjev. V Prekmurju "je že pred uradno priznано pravico veljalo in gospodovalo načelo: zemljiški gospod določa vero svojim podložnikom".⁴⁰ Prav zaradi takšne prakse pa se je vera v Prekmurju pogosto spreminjala.

Reformacija v Prekmurju se je začela sicer že v 16. stoletju,⁴¹ vendar se je sprva utrdila na skrajnem severu, od tam pa se je kasneje počasi razširila proti jugu⁴² in je na prehodu iz 16. v 17. stoletje zajela Radgono, ki je "postala najmočnejša trdnjava luteranstva".⁴³ Kljub temu pa v Prekmurju pogoji takrat še niso dovoljevali tiskanja knjig v domačem jeziku in je bilo potrebno počakati še dvesto let do nastopa prekmurskih protestantov iz ravensko-goriškega prostora, da so opravili delo, kakršnega so v 16. stoletju na Kranjskem Trubar, Dalmatin in njuni sodobniki.

Temlinov *Mali katekizem* (1715), *Abecedarium slovensko* (1725), Severjev *Red zveličanstva* (1747) in Š. Küzmiča *Vere krščanske kratki nauk* (1754) so pomenili začetek⁴⁴ pri oblikovanju prekmurskega knjižnega jezika, ki se je dokončno potrdil v temeljnem delu prekmurskega slovstva, v prevodu *Novega zakona* (1771) Š. Küzmiča. Delo je tudi prvi slovenski prevod svetega pisma iz originala - grščine, ki jo je Š. Küzmič dobro obvladal. V uvodu opozarja na Trubarjeve prevode, na Dalmatina, Antona Dalmato, Istrijanskega in Jurjeviča, vendar pa misli, da ogrski Slovenci potrebujejo svoje prevode, ker imajo "dosti

³⁸ Prim. I. Škafar, nav.d., str.19.

³⁹ V. Novak, Značaj in pomen prekmurskega slovstva. V: I. Škafar, nav.d., str.9.

⁴⁰ Vanek Štifter: Vloga petanjskega gradu pri širjenju protestantizma. V: Zbornik Štefana Küzmiča, Murska Sobota 1974, str.22.

⁴¹ F. Baš, Protestanti v Prekmurju. V: Geografski vestnik 1929-30, str. 78-89. Fr. Kovacic; Gradivo za prekmursko zgodovino. ČZN št. 1-2, 1926, str.1-20.

⁴² I. Zelko, K zgodovini reformacije v Prekmurju. ČZN 1937, str.112-122.

⁴³ V. Štifter, nav.d., str.25.

⁴⁴ "Prekmurska knjižna slovenščina ima svoj začetek po do zdaj ohranjenih in najdenih primerih tiskov leta 1715, čeprav nekatere omembe kažejo, da bi naj obstajali tudi starejši tiski. Gotovo je še prej obstajalo rokopisno gradivo predlog za pridige, pesmi in prevodov za razne cerkvene obrede, v določeni meri pa so se na področju Prekmurja, ozemlja med Muro in Rabo, uporabljali tudi kajkavski tiski, ki so v svoji zgodnji dobi imeli oznako 'slovenski'. (Mihael Kuzmič, Predgovori Štefana Küzmiča, str.21)

tujega in svojega lastnega".⁴⁵ Jezik, ki ga je Š. Kūzmič uporabil pri prevajanju, je postal osnova prekmurskemu knjižnemu jeziku,⁴⁶ o katerem se je pohvalno izrazil najprej Jernej Kopitar⁴⁷ in nato še Matija Čop,⁴⁸ konec 19. stoletja pa je govoril o prekmurskem knjižnem jeziku tudi Vatroslav Oblak - jezik ni čist, ampak je zmes narečja, štajerskih vplivov in umetnih tvorb.⁴⁹

Danes se v strokovni jezikovni literaturi končno uveljavlja prepričanje, da prekmurski tiski 18. in 19. stoletja niso pisani v narečju, ampak v knjižnem jeziku, ki se je skoraj dvesto let uporabljal sočasno z osrednjeslovenskim knjižnim jezikom, se od njega razlikoval, približeval in oddaljeval kajkavščini in se v sredini 19. stoletja združil z osrednjeslovenskim knjižnim jezikom v enoten slovenski knjižni jezik.⁵⁰

3 SKLEP

Tisočletna izolacija vzhodnoslovenskega knjižnega jezika, ki so jo narekovali slabi stiki z osrednjeslovenskim knjižnim jezikom, je v panonskem narečnem prostoru zblížala prekmurski in kajkavski knjižni jezik. Stiki med njima so bili zelo močni, razlike v razmerju do osrednjeslovenskega knjižnega jezika pa so se s pojavom tiska samo še povečale. Dalmatin in Japelj sta prevajala iz nemščine in latinščine, Š. Kūzmič in Krajačević (kajkavec) pa iz grščine, posredno pa se v njunem jeziku kažejo tudi starocerkvenoslovenski vplivi. Osrednjeslovenski knjižni jezik se je v dvestoletni tradiciji od Dalmatina do Japlja tako spremenil, da je bila gramatična preobrazba protestantskega jezika nujna. Spremembe so bile potrebne predvsem v skladnji in besedotvorju, v tistih jezikovnih ravninah, ki so ob glasoslovju najbolj ločevale tudi vzhodnoslovenski in osrednjeslovenski knjižni jezik 18. stoletja. Stiki med obema jezikovnima sistemoma so bili v glavnem enosmerni vse do 19. stoletja: v Prekmurju so poznali Trubarjeve prevode, Dalmatinovo Biblijo in druge protestantske tiske, vendar pa so bile jezikovne razlike prevelike, zato so potrebovali svoje tiske. V osrednji Sloveniji so prekmurske knjige slabo poznali in zanimanje zanje je pokazal šele Jernej Kopitar, ko je v začetku 19. stoletja spoznal Kūzmičev Novi zakon in ga je jezikovno začel postavljati pred Japljev prevod.

⁴⁵ Meo je i ma elcse Golzpodin Boug v /zigdar, kakti na ve/ cslovecsanzlki, tak i na ve/z Szlovenzki narod vu etom Izvojo Božanzlko lzkrb: da, liki je od Izrednjega mourja notri do Bejlga vlzo Dalmazio, Ilztrio, Slavonio, Boznio i bulgaro, Horvacski, Krajnzlki, Stajerzki, Vogrizki, Morizki, Cselzki, Polzki i Moskoviranlzi orlzag' znyim napuno; Ar tet jai Vogrizki lzlovenov Jezik od vlzej drugi dolzta tuhoga in lzbi lalztivoga ma. Kakti i vu naprej zracsunani lze veliki razlocek nahaja. (Prim. Š. Kūzmič, Predgovor. V: Š. Kūzmič, Nuovi zakon, Halle 1771)

⁴⁶ "Š. Kūzmič je poznal prevode Novega testamenta in biblije v drugih slovanskih jezikih (celo lužiškega), torej mu nista mogli biti neznan i glagolska in kajkavska protestantska književnost, vendar pa se je iz želje po splošni razumljivosti (kot Trubar v osrednjem območju) odločil za domače jezikovno izhodišče. Seveda je vprašanje, kako je mogoče vsebinsko in stilno tako zahtevno delo, kot je biblija, prevesti v narečje, ki že iz socialnih razlogov razbi večinom preprostim zahtevam vsakdanjega medsebojnega razumevanja. (Prim. M. Orožen, Jezikovno knjižno izročilo prekmurskih in štajerskih pisateljev. V: ČZN 1973, str. 127-137)

⁴⁷ Novi zakon Štefana Kūzmiča je dobil pri Čehu Zlobickem in, ko ga je prebral, je pisal Zoisu, da je Kūzmičev prevod boljši kot Japljev. Prim. V. Novak, Izbor prekmurskega slovstva, Ljubljana 1976.

⁴⁸ O prekmurskem "govoru" je pisal tudi M. Čop, ki imenuje jezik "dosleden govor" in ga priporoča Kranjcem v "dvoimljivih slučajih". Prim. V. Novak, Kulturni stiki do osvobodjenja. V: Slovenska krajina. Zbornik ob 15-letnici osvobodjenja 1919-1934, Beltinci 1935.

⁴⁹ Prim. Ftičar, nav.d.

⁵⁰ Takšno teorijo je razvila Martina Orožen in jo dokazala v številnih primerjalnih študijah iz zgodovine slovenskega jezika, ko je soočila jezikovni sistem prekmurskega knjižnega jezika z jezikom protestantov 16. stoletja in katolikov 17., 18. in 19. stoletja, ki so pisali v osrednjeslovenskem knjižnem jeziku; oba slovenska jezikovna sistema pa je primerjala tudi s kajkavskimi tiski. Izhodišče za jezikovne raziskave prekmurskega knjižnega jezika ji je Novi zakon Štefana Kūzmiča. Prim. M. Orožen, Molitveni obrazci starejših obdobj v osrednjeslovenskem in vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku. SR 1986, št. 1, 37-57. M. Orožen, Vprašanja prekmurskega knjižnega jezika (ob osrednjeslovenskem in kajkavskem hrvaškem). SR 1985/86, št. 6, str. 191-197. M. Orožen, Prekmurski jezik, V: XXV SSJLK, 1989, str. 37-60. Prim. tudi M. Jesenšek, Razlikovalni skladenjski vzorci vzhodnoslovenskega in osrednjeslovenskega knjižnega jezika v 18. stoletju. V: Zborovanje slavistov ob 100-letnici rojstva Frana Ramovša, Ljubljana 1990, str. 129-142. Knjižne razlike v okviru panonske narečne baze. V: Posvetovanje Matjaža Korvina, Maribor 1991, str. 104-113. Pomenske funkcije aktivnih deležnikov sedanjega in preteklega časa v prekmurskem knjižnem jeziku konec 18. st. V: Znanstvene publikacije (10 let katedre za slovenski jezik in književnost na Visoki učiteljski šoli v Szombathelyu). Szombathely 1990, str. 162-175.

Tudi stiki med vzhodnoštajerskim in prekmurskim knjižnim jezikom niso bili močni, čeprav gre le za različici vzhodnoslovenskega knjižnega jezika. Politično razkosanje jezikovno enotnega področja, ki se je razdelilo med nemško in madžarsko oblast, je povzročilo, da so v jezikovnih sistemih nastajale razlike, ki opravičujejo delitev vzhodnoslovenskega knjižnega jezika na vzhodnoštajerski in prekmurski knjižni jezik.

Prekmurski knjižni jezik je imel že daljšo tradicijo, vendar pa ni bila pisna, ampak ustna. Razvijal se je ob stari kajkavski in je preko njenih povezav z glagoljaši ohranjal kontinuiteto s starocerkvenoslovanščino. Kljub tesni povezavi pa številne rokopisne pesmarice dokazujejo, da prekmurski Slovenci niso sprejeli kajkavščine za svoj jezik, ampak so s pomočjo obrednega jezika v pesmaricah in molitvenih obrazcih ohranjali razlike med jezikovnima sistemoma, dokler se v 18. stoletju tudi prekmurski jezik ni potrdil v knjižni obliki.

Osrednjeslovenski in vzhodnoštajerski knjižni jezik sta se potrdila v cerkvenem in posvetnem tisku, medtem ko v prekmurskem knjižnem jeziku leposlovja niso pisali. Kljub temu pa je v Küzmičevem prevodu Novega zakona in v kasnejših delih katolikov jezik dosegel visoko kulturno raven, s katero je presegel narečne okvire in prerastel v normirano naddialektalno tvorbo. Osnova (vendar le glasoslovna) mu je ravensko-goriško narečje, v skladnji, besedju in oblikoslovju pa je izoblikoval nadgradnjo, ki je po svoji izrazni moči in vsebini knjižna.

UDK 808.63-02-085.2"15/18" : 808.63-087"17/18"

Summary

Marko Jesenšek

LINGUISTIC SYSTEMS IN THE SLOVENE-SPEAKING (ALPINE AND PANNONIAN) AREA

In the 18th century there were two standard literary languages, the Central and the Eastern Slovene, used on the territory which is now Slovene, but was then part of Austria and Hungary. Slovenes living in Austria spoke their Central Slovene language alongside with German and Latin, while those living in Hungary used the Eastern Slovene language in addition to Hungarian, Kajkavian and Latin.

Owing to historical reasons the Eastern Slovene language developed into two variants, the Eastern Styrian and the one in Prekmurje. The contacts between the two were weak.

While the Central Slovene and the Eastern Styrian literary languages were used both in religious and in secular print, no literary works were produced in the Prekmurje variant. Regardless of that, this variant of the Eastern Slovene language was on a high cultural level. In Š. Küzmič's "Novi zakon" (New Testament) and in various Catholic works that followed it developed well beyond its dialectal framework, growing into a standardized supra-dialectal system with an expressive power that was equal to that of standard literary languages.